

Maatschappelijk probleem en probleemervaring

door Luk HOLVOET,

Onderzoeker aan de Afdeling Politologie
van de Katholieke Universiteit te Leuven.

★

De samenleving verschijnt vanuit een bepaald oogpunt aan de waarnemer als een problematisch gegeven. Dit problematische wordt gekoncretiseerd in de waaier van probleemsituaties en potentiële probleemsituaties die deels uitmaken van elk menselijk samenleven. Rond deze problemen en probleemsituaties ontstaan bepaalde wijzen van gestructureerd sociaal handelen in de vorm van instituties en organisationele verbanden, die zichzelf belasten of belast zijn met de oplossing van problematische givenheden. Het oplossen van het universeel probleem van de behoeftenbevrediging vereist de organisatie van het economisch leven; het vreedzaam menselijk samenleven wordt mogelijk gemaakt door de organisatie van het politieke leven. De manier waarop aan een bepaald probleem een oplossing wordt gegeven is niet zelden een aanzet tot nieuwe problemen. Wordt in een samenleving geopteerd voor de oplossing van het behoeften- en schaarsteprobleem door middel van een vrije markteconomie dan vloeien uit deze wijze van probleemoplossing een reeks nieuwe problemen voort die opnieuw een oplossing vragen zoals bv. de anti-sociale gevolgen van een ongebreidelde economische vrijheid, monopolievorming, vreemding, enz. Een probleemoplossing kan bijgevolg de aanzet zijn tot nieuwe problemen van een hogere orde die elk opnieuw een eigen aangepaste oplossing vereisen.

De hiërarchische structurering van het problematische.

Een probleem laat zich lokaliseren tot een probleemsituatie of probleemgebied met een bepaalde probleempopulatie. De specifieke probleemsituatie zit ingekapseld in het ruimer maatschappelijk geheel waarin juist de probleemscheppende factoren aanwezig zijn. Ieder probleem en

iedere probleemsituatie is dan ook relationeel verbonden met de ruimere samenleving en kan hierin ook verschijnen als een deelprobleem van een veel omvattender gegeven.

Een probleem kan vanuit verschillende samenlevingsniveaus worden benaderd, van waaruit het zich telkens op een andere wijze stelt en waarvoor telkens andere oplossingen vereist zijn. Wanneer een bedrijf gesloten wordt dan kan dit als het probleem gezien worden van de gemeenschap van werknemers en werkgevers verbonden aan dit bedrijf. Het probleemgebied is het bedrijf zelf en dit kan (volledig) los gezien worden van de rest van de samenleving. Wordt de sluiting van dit bedrijf nu gezien als de representant van een reeks gelijkaardige situaties die zich voordoen in een bepaald land dan kan het gepercipieerd worden als een uiting van de slechte economische toestand in dat land ; in deze zin is het dan een probleem van een hele natie en wordt het probleemgebied gevormd door het land. Deze natie zelf als probleemgebied kan ook gezien worden als representant van een reeks gelijkaardige probleemgebieden nl. de verschillende landen van de Europese Economische Gemeenschap worden met hetzelfde probleem gekonfronteerd ; het blijkt een probleem te zijn dat alle inwoners van de EEG-landen aanbelangt, en zo wordt de probleemeenheid de EEG. De Europese Gemeenschap op haar beurt kan eveneens gezien worden als een representant nl. een handelsblok naast een reeks andere, waarbij elk blok beïnvloed wordt door het gedrag van het andere. Vanaf dat moment wordt het probleem op wereldvlak gesteld en wordt het een probleem dat de gehele wereldgemeenschap aanbelangt ; de oplossing van dit probleem kan dan bijvoorbeeld gezocht worden binnen het kader van een nieuwe economische wereldorde. Uitgaande van één probleemeenheid kan via het representantenniveau opgeklommen worden naar een hiërarchisch hogere probleemeenheid die de lagere omvat maar tegelijkertijd overstijgt

Probleemniveau en probleemoplossing.

Voor de problemen van een probleemgebied wordt naar een oplossing gezocht binnen een bepaalde eenheid. Ofwel wordt de oplossing gezocht binnen het probleemgebied zelf ofwel wordt het probleemgebied geprojecteerd binnen een ruimere omgeving. Indien er een projectie gebeurt, dan is de omgeving het onmiddellijk hoger hiërarchisch niveau. Wordt het probleem t.a.v. een hoger niveau geprojecteerd (bv. de tweede concentrische ring) dan is deze projectie irrelevant t.a.v. van de probleemoplossing binnen een concreet probleemgebied op het laagste niveau ; hier wordt dan geen oplossing meer gezocht voor dit concreet probleemgebied

maar wordt dit gebied opgetild tot het representantenniveau waardoor het probleem zich anders stelt en andere oplossingen nodig zijn die niet direkt een oplossing geven voor de problemen zoals die zich concreet stellen in het betrokken probleemgebied.

De omgeving waarbinnen een probleem wordt geprojecteerd en waarbinnen de oplossing voor een probleem gevraagd of gezocht wordt, wordt de kontekst genoemd. Wordt voor een bepaald probleem een oplossing gezocht binnen het probleemgebied zelf dan is dit ook de omgeving

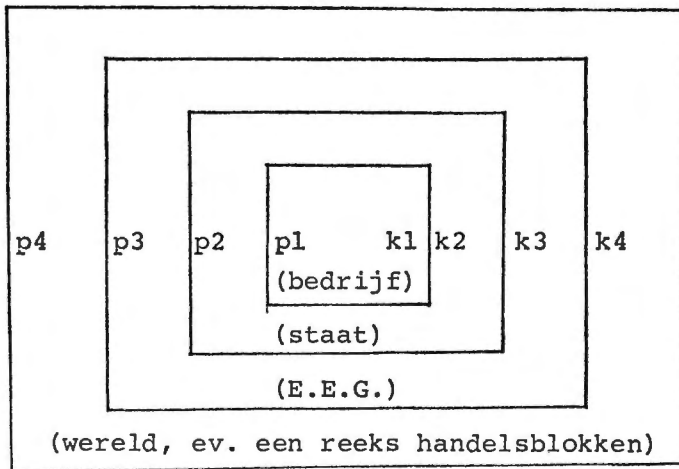

FIG. 1. — De relatie van het probleemgebied (p) tot de kontekst (k).

waarin het probleem geprojecteerd wordt ; kontekst en probleemgebied vallen hier m.a.w. samen. Probleemgebied en kontekst vallen eveneens samen wanneer het hoogst mogelijke representantenniveau is bereikt ; eenmaal het probleem van de economische crisis op wereldniveau gesteld kan men niet hoger meer en moet de oplossing dan noodzakelijk binnen die wereld worden gezocht.

De relatie van het probleemgebied tot de kontekst wordt duidelijk aan de hand van figuur 1. Worden, zoals in het hierboven gegeven voorbeeld, de oplossingen voor de economische problemen van een bedrijf binnen het bedrijf zelf gezocht dan vallen probleemgebied en kontekst samen ($p_1 = k_1$). Wanneer p_1 , ons bedrijf, wordt gezien als de representant van een reeks gelijkaardige probleemgebieden (= bedrijven) binnen één land dan wordt dit land het nieuwe probleemgebied p_2 . Indien de oplossing voor dit probleem nl. p_1 op representantenniveau, nu gezocht

wordt binnen het land zelf dan vallen probleemgebied en kontekst terug samen of $p_2 = k_2$; wordt evenwel het probleem van probleemgebied p_2 geprojecteerd binnen de Europese Economische Gemeenschap dan vormt dit kontekst k_3 . Zo kan verder opgeklommen worden tot het hoogst mogelijke probleemniveau waarbij tenslotte p_4 en k_4 samenvallen; het probleem uit ons voorbeeld, is nu gedefinieerd als het probleem van een reeks handelsblokken in hun wederzijdse relaties en verhoudingen en dit op wereldniveau.

De kontekst waarbinnen het probleem geprojecteerd wordt beïnvloedt de aard der oplossing die wordt gezocht. Wordt de oplossing binnen het probleemgebied zelf gezocht dan kan men daarbinnen eventueel structurele veranderingen aanbrengen; niettemin betekent dit steeds dat de oplossing voor dit probleem bestaat in een louter aanpassingsgericht veranderen t.a.v. een ongewijzigde ruimere omgeving. Het probleemgebied zelf is m.a.w. de veranderlijke en niet de ruimere omgeving. De projectie van een probleem t.a.v. een hoger hiërarchisch niveau die dan de kontekst wordt, betekent niet noodzakelijk dat nu veranderingen worden aangebracht in die kontekst. Die projectie kan bijvoorbeeld enkel en alleen gebeuren omdat zich hier een instantie situeert met een probleemoplossende capaciteit t.a.v. het probleemgebied, m.a.w. binnen de kontekst situeert zich de instantie die het problematische binnen een probleemgebied kan wegnemen zonder dat in de kontekst interne verandering vereist is. Een bedrijf dat in moeilijkheden verkeert kan eerst en vooral een interne regeling van het probleem nastreven. Slaagt men hier niet in dan kan een beroep gedaan worden op de nationale overheid; een mogelijke oplossing is dan de bedrijfsovername door de overheid. Deze probleemoplossing dient niet noodzakelijk gepaard te gaan met veranderingsprocessen in de samenleving of in het bedrijf. Het wordt wel anders wanneer een probleem op het representantenniveau gesteld wordt. Hier dringen zich dan oplossingen op die veranderingen vereisen op samenlevingsvlak. Fundamentele veranderingen in de probleemscheppende omgeving dringen zich vooral op wanneer de oorzaken uitsluitend en alleen aan deze omgeving toe te schrijven zijn; om dan tot een fundamentele oplossing te kunnen komen is het noodzakelijk het hoogste probleemniveau waarin het probleem zich stelt te lokaliseren. Het probleemgebied moet zodanig omschreven worden dat buiten de omschrijving geen enkel element meer aanwezig is dat in relatie staat met het probleem terwijl komplementair binnen de omschrijving alle elementen aanwezig zijn. Het probleem van de economische crisis kan niet op nationaal of Europees vlak opgelost worden. Zoekt men wel de oplossing op nationaal of Europees vlak dan wordt het probleem zoals het zich stelt niet omschreven of geïsoleerd en blijven probleemscheppende oorzaken aan-

wezig buiten de kontekst waarin de oplossing wordt gezocht. De probleem-scheppende oorzaken blijven op de omschreven probleemgebieden inwerken, er ontstaan nieuwe problemen. Een probleemoplossing zonder dat het problematische volkomen is omschreven, kan enkel partiële oplossingen brengen zodat het in feite 'lapwerk' is. Het probleem van de economische crisis stelt zich op wereldniveau. Slechts op dit niveau zijn de probleemscheppende oorzaken omschreven en geïsoleerd; een oplossing moet dan ook op dit niveau gezocht worden.

De manier waarop probleemsituaties al dan niet worden opgelost is zowel afhankelijk van de reikwijdte van het probleemgebied als van de reikwijdte van de kontekst, meer speciaal de verhouding tussen beide. Onder de reikwijdte van het probleemgebied wordt de omvang begrepen van de probleempopulatie. Bekijken we het probleem der gastarbeiders in dit land dan wordt de probleempopulatie gevormd door de in België verblijvende gemeenschap van gastarbeiders; dit is dus het probleemgebied. De reikwijdte van de kontekst komt overeen met de omvang van de kontekst waarin het probleem geprojecteerd wordt. De omvang van de Belgische samenleving is de reikwijdte van de kontekst waarin de problemen van de gastarbeidersgemeenschap geprojecteerd worden of er als mee verbonden worden gezien. Deze kontekst noemen we dan de met betrekking tot dit probleem relevante kontekst. Hypothetisch kan gesteld worden dat de verhouding tussen beide reikwijdtes — alle andere factoren konstant houdend — een belangrijke variabele is t.a.v. de oplossing van de problemen verbonden met het probleemgebied. Naarmate de reikwijdte van kontekst en probleemgebied minder van elkaar verschillen wordt de kans groter dat het probleem van het probleemgebied in relationele termen zal gesteld worden t.a.v. de kontekst, waardoor het probleem door de kontekst erkend wordt als een problematisch element t.a.v. de eigen functionaliteit. De verhouding tussen beide reikwijdtes is van belang voor de wijze waarop een probleem vanuit de kontekst kan worden aangepakt. Een probleemoplossende instantie kan wanneer ze daartoe de macht bezit het problematische binnen een andere kontekst plaatsen. Dit gaat natuurlijk het gemakkelijkst wanneer het een minderheid of een machteloze populatie betreft. Dit verschuiven van de problemen naar een andere kontekst toe kan geïllustreerd worden aan de hand van een citaat uit *De Standaard*: « De maatregelen van de meest geïndustrialiseerde landen in Europa om de toevloed van de gastarbeiders af te remmen of hun vertrek naar het land van herkomst te stimuleren, betekent dat de rijkere landen hun problemen oplossen op de rug van de armere. Beperkingen van de migratie verhinderen de best mogelijke inzet van de arbeid. Maar dat is een zorg op lange termijn. Op korte termijn zullen de emigratielanden af te rekenen krijgen met hogere werkloosheid

en een verslechting van de betalingsbalans. De immigratielanden zullen gemakkelijker hun inflatie bestrijden en hun werkloosheid drukken » (1). Verder wordt nog gesteld dat een echte oplossing maar kan bereikt worden door het probleem in zijn geheel te isoleren m.a.w. door het te projekte- ren t.a.v. het hoogst mogelijke probleemniveau : « Het probleem van de migraties is immers slechts het zichtbare resultaat van de ongelijke ont- wikkeling in de wereld. Het zal bijgevolg niet worden opgelost zolang niet alle landen gelijke kansen krijgen ».

Indien de betekenis van een bepaald probleemgebied (geringe reik- wijdte) binnen een kontekst klein is dan kan die kontekst dit probleem- gebied volledig negeren en tot zijn uiterste konsekventies laten voltrek- ken nl. het verdwijnen of elimineren van het probleemgebied zelf. Een voorbeeld hiervan is de manier waarop de Franse centrale overheid het nationaliteitenprobleem behandelt. Het bestaan van het probleem wordt nagenoeg genegeerd. Er wordt bijvoorbeeld met moeite tegemoetgeko- men aan de verzuchtingen van de Bretoense minderheid. Als de Franse overheid dit nog enkele tientallen jaren volhoudt zal de Franse kultuur bijna volledig de Bretoense eigenheid verdrongen hebben. Indien het Bretoense volk met zijn eigen kulturele identiteit zou verdwijnen dan is het probleem voor de Franse overheid opgelost.

Probleemdefinitie, definiërende instanties en wijze van definiëren.

a) De probleemdefinitie

Een maatschappelijk gegeven kan pas als problematisch ervaren worden nadat het als problematisch is gedefinieerd. Het moment van de pro- bleemdefiniëring is zowat het belangrijkste moment in het proces van probleemwording ; hier start namelijk het hele proces.

De definiëring van een maatschappelijk gegeven als problematisch kan pas ontstaan doordat de mens als denkend wezen flexibel is. Het denken is inhoudelijk niet volledig gebonden aan de situatie waarin de mens zich bevindt. In het proces van probleemdefiniëring is het vergelijkings- of relationeel moment, dat steunt op het geheel der ervaringen die tot het kultureel bezit behoren van de in het definiëringsproces betrokken per- sonen, cruciaal. Een bepaald gegeven wordt problematisch door het er- varen van het bestaan van een discrepantie tussen de feitelijke toestand en de geïnternaliseerde standaarden, opgebouwd op basis van voorbije er- varingen. Deze standaarden dienen niet noodzakelijk op het verleden terug

(1) *De Standaard*, 22 augustus 1978 : een gesprek met prof. Kindleberger van het Massachusetts Institute of Technology.

te gaan, maar vanuit het gekende m.a.w. ook vanuit de geschiedenis kan men komen tot het projektief ontwerpen van het andere. Door konfrontatie van dit andere met de ervaren of waargenomen realiteit ontstaat de probleemervaring. Dit andere dat als vergelijkingspunt fungeert t.a.v. het ervaren wordt gedacht als ontdaan van de negatieve elementen eigen aan de konkreet ervaren situatie waarmee het wordt vergeleken. Het typevoorbeeld voor dit projektief ontwerpen van het andere waarmee de huidige leefsituatie dan vergeleken wordt, is de utopie. Indien het denken van de mens louter situationeel gebonden was, in die zin dat de mens niet in staat was tot een geschiedkundig of toekomst gericht denken en m.a.w. ook niet tot een confronterend denken, dan zou iedere probleemformulering onmogelijk zijn.

Het definiërend moment dient niet noodzakelijk alleen bij het individu te liggen. De probleemformulering en ervaring kan ook progressief gestalte krijgen in de dialoog. Door de wederzijdse uitwisseling van ervaring, kennis en inzicht kan de probleemervaring groeien en de probleemdefinitie gestalte krijgen.

b) *De probleemdefiniërende instantie.*

Vanaf het ogenblik dat een probleem naar buiten toe gedefinieerd wordt, naar de populatie van het probleemgebied of de populatie van de kontekst, is er sprake van een probleemdefiniërende instantie. De probleemdefiniërende instantie is deze instantie die het probleem als een maatschappelijk gegeven aanbrengt. Deze instantie kan zowel een individu of een kollektiviteit, onder de vorm van een organisatie of vereniging, zijn. Ze kan zich op drie verschillende niveaus situeren. Een eerste mogelijkheid is dat deze instantie zich situeert binnen het probleemgebied zelf; zij kan het probleem zowel definiëren t.a.v. het probleemgebied als t.a.v. de kontekst. Een tweede mogelijkheid bestaat er in dat deze instantie zich situeert binnen de kontekst; zij kan zowel het probleem definiëren t.a.v. de kontekst als t.a.v. het probleemgebied. Tenslotte kan de definiërende instantie zich ook situeren op een niveau dat geen enkele probleemoplossende capaciteit heeft t.a.v. de problemen van het probleemgebied. Deze probleemdefiniërende instantie die zich zowel buiten de kontekst als buiten het probleemgebied situeert kan het probleem definiëren t.a.v. de kontekst of t.a.v. het probleemgebied. De definiërende instanties kunnen zich in elk der drie opgesomde mogelijkheden aandienen als individuele of als kollektief definiërende instanties; zij kunnen eveneens evolueren of wijzigen van individueel naar kollektief toe of omgekeerd. Er steekt geen noodzakelijke evolutie in de wijze van definiëren; de probleemdefiniëring loopt niet noodzakelijk uit op een kollektief definiëring. Problemen die op tijdstip X op kollektieve wijze geformuleerd worden

kunnen op tijdstip $X+1$ helemaal niet meer als probleem gesteld zijn alhoewel objectief gezien de situatie die tot de probleemformulering aanleiding gaf niet gewijzigd is.

c) *Individueel- of kollektief probleem.*

De formulering van een probleem door een individuele of een kollektieve probleemdefiniërende instantie kan zowel gebeuren als een individueel probleem of als een kollektief probleem. Een definiërende instantie die behoort tot het probleemgebied of tot de kontekst of zelfs buiten beide valt, kan het probleem bijgevolg op vier wijzen formuleren nl. een individueel probleem van de kontekst, een individueel probleem van het probleemgebied, een kollektief probleem van het probleemgebied en een kollektief probleem van de kontekst. Het is niet noodzakelijk dat een bepaald probleem eerst als een individueel probleem gedefinieerd wordt om later tot een kollektieve definiëring te komen ; het is zeer goed mogelijk dat een probleem reeds van in het begin als kollektief wordt gedefinieerd. Als een probleem als zijnde kollektief wordt gedefinieerd dan is de kans wel gering dat het in een volgend stadium als individueel zal worden gedefinieerd ; het omgekeerde nl. de evolutie van een als individueel gedefinieerd probleem naar een kollektief probleem, is veel waarschijnlijker. Het is niet ondenkbaar dat een als kollektief gedefinieerd probleem na zekere tijd niet meer gesteld wordt, er zijn m.a.w. geen definiërende instanties meer ; later kan dit probleem zich terug als een individueel of kollektief probleem manifesteren. Naast het feit dat een probleem als kollektief of individueel kan gedefinieerd worden door een individuele of kollektieve definiërende instantie blijft iedere definiëring altijd aspektueel ; het wordt nl. ook gedefinieerd als een economisch of politiek probleem of een probleem van huisvesting, vervreemding enz. Iedere probleemformulering presenteert een problematisch gegeven op een bepaalde manier door het leggen van specifieke klemtonen. Een probleemdefiniëring is nooit alomvattend maar steeds aspektueel ; het probleem wordt vanuit een bepaalde hoek of met een bepaald referentiekader benaderd.

Voor de duidelijkheid lijkt het gewenst de verschillende ingevoerde begrippen nog wat nader te konkretiseren (zie fig. 2).

1. Een probleem wordt als een individueel probleem gedefinieerd als het probleem van de verschillende individuen afzonderlijk, die behoren tot het probleemgebied of de kontekst. De draagwijdte van een dergelijke probleemformulering komt goed tot zijn recht in het gezegde : als ieder voor zijn eigen deur veegt zal de straat proper zijn.

Het wordt als kollektief gedefinieerd als het gedefinieerd wordt als het probleem van het geheel der kollektiviteit nl. van de totaliteit van de

gemeenschap die deel uitmaakt van het probleemgebied of van de kontekst. Om deze manieren van definiëren te illustreren wordt uitgegaan van een individueel definiërende instantie die deelt uitmaakt van de kontekst. Deze instantie gekonfronteerd met de leefsituatie van de gastarbeiders in vergelijking met deze der doorsnee Belg, definieert de problemen van een bepaald gastarbeidersgezin als probleem eigen aan dat gezin; dit gezin als afzonderlijke identiteit dient deze probleemsituatie te overwinnen; het probleem wordt bijgevolg gedefinieerd als het probleem van afzonderlijke eenheden en niet van een totaliteit. Pas wanneer

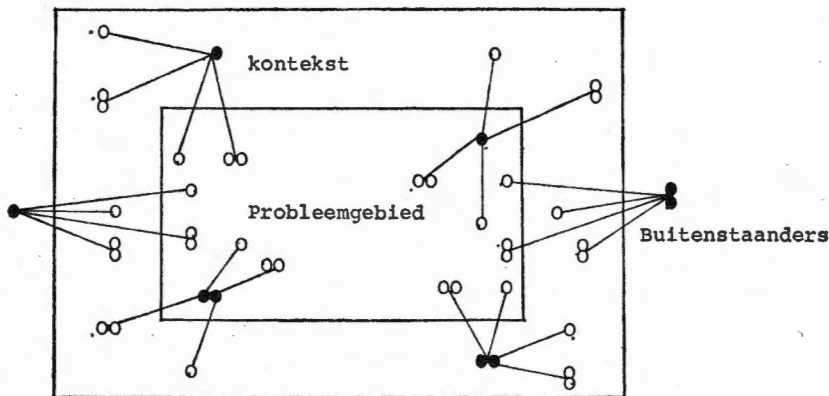

FIG. 2. — Model: Definiërende instanties (● individueel, ●● kollektief) en de wijze van definiëring (O individueel, OO kollektief).

een bepaalde probleemsituatie — bv. de problematiek van een individuele gastarbeider of van een gastarbeidersgezin — gezien wordt op het representantenniveau — nl. het probleem van alle gastarbeiders of gastarbeidersgezinnen — is er sprake van de definiëring van een probleem als een kollektief probleem. Het zou een definitie van een individueel probleem vanuit het probleemgebied naar de kontekst toe zijn indien bijvoorbeeld een groep gastarbeiders hun problemen beschouwen als specifiek voor hun groep — m.a.w. het probleem wordt als kollektief probleem gedefinieerd t.a.v. het probleemgebied zelf — terwijl hun problematiek niet wordt gedefinieerd als in relatie staande met de kontekst nl. de ruimere samenleving. Het probleem wordt wel als een kollektief probleem gedefinieerd t.a.v. de kontekst wanneer het probleem der gastarbeiders wordt gezien als duidelijk in relatie staande met de ruimere samenleving. In deze laatste vorm van definiëring wordt de samenleving ook gezien als probleemscheppende faktor t.a.v. de gastarbeiders terwijl de problematiek van de gastarbeiders ook repercussies heeft m.b.t. de totale samenleving.

Kontekst en probleemgebied worden als elkaar wederzijds beïnvloedend gedefinieerd.

2. Een tweede moeilijkheid ligt bij de afbakening van datgene wat nu juist een individueel definiërende — en datgene wat een kollektief definiërende instantie is. Het onderscheid tussen beide is niet zo eenvoudig vast te leggen. We kunnen alleszins stellen dat in de gevallen waarbij een onderzoeker of een onderzoeksteam een bepaalde situatie als een probleem-situatie definieert we te maken hebben met een individueel definiërende instantie. Wanneer is een definiërende instantie evenwel kollektief? Het kollektiviteitsbegrip is nogal flexibel en in het kollektief-zijn van een definiërende instantie kunnen zich dan ook graadverschillen voordoen. Hier wordt als optie genomen een definiërende instantie enkel als kollektief te omschrijven vanaf het ogenblik dat organisatie of groepering die als definiërende instantie optreedt kan gepercipieerd worden als een der woordvoerders van de kollektiviteit (probleemgebied of kontekst) waarvan ze ook deel uitmaakt. Het Verbond der Belgische Ondernemingen kan bijvoorbeeld gezien worden als een kollektief definiërende instantie voor de problemen die in relatie staan met de wereld van de ondernemingen en de ondernemer; zo is ook de vakbond een kollektief definiërende instantie m.b.t. de wereld van de onderneming maar dan vanuit het standpunt van de werknemers. Deze instanties kunnen eveneens optreden als definiërende instanties m.b.t. ruimere of andere problemen die hun belangenpopulatie raken bv. de vakbond die optreedt als kollektief definiërende instantie m.b.t. de problemen van de verbruikers.

De betekenis van de gevolgen van een problematisch gegeven.

a) De subjektieve en objektieve komponent.

Een onvermijdelijk met een probleemsituatie verbonden gegeven is de ernst waarmee een probleem zich stelt. De ernst van een probleem kan enerzijds opgesplitst worden in het subjektief ervaren problematische en anderzijds in het objektief vast te stellen problematische. Het is een absolute noodzaak dat een bepaald gegeven reeds gedefinieerd is als problematisch, anders bestaat er zowel voor de samenleving als voor het probleemgebied geen probleem. Zolang een probleem niet als dusdanig gedefinieerd is kunnen er geen standaarden gehanteerd worden aan de hand waarvan men de ernst of de gevolgen van een problematisch gegeven kan meten.

a) De subjektief ervaren ernst van een probleem kan enerzijds vastgesteld worden aan de hand van de intensiteit van de probleemervaring bij

de betrokken probleempopulatie en anderzijds aan de hand van de uitgebreidheid nl. de mate van kollektief zijn, van de probleemervaring. Het vaststellen van de subjektief ervaren ernst dient dan ook tweedimensioneel te gebeuren nl. in de diepte (= in intensiteit) en in de breedte (= de mate van kollektief zijn).

b) De objektief vast te stellen ernst dient niet noodzakelijk samen te vallen met de subjektieve ervaring. De objektieve ernst van een probleem-situatie laat zich kennen aan de (mogelijke) objektieve gevolgen van die situatie. De objektieve gevolgen komen aan het licht door een als problematisch gedefinieerde gegevenheid te konfronteren in haar bestaan of evolutie met haar verleden of toekomst en dit mede in relatie tot de haar omringende omgeving.

De subjektieve ervaring en de objektieve gevolgen van een probleem kunnen op twee vlakken bekeken worden nl. dit van het probleemgebied en dit van de kontekst. Zowel de objektieve als de subjektieve dimensie verhouden zich tot elkaar van het ene niveau tot het andere : een verhouding die van betekenis kan zijn t.a.v. een mogelijke probleemoplossing.

De grootte van de probleemervaring zowel wat uitgebreidheid en intensiteit betreft dient niet noodzakelijk in haar ontwikkeling parallel te evolueren met de objektieve gevolgen, of omgekeerd. In het subjektieve moment nl. de probleemervaring speelt de menselijke persoonlijkheid met haar waarden, ideologieën, emoties, in haar volheid mee. Het is daarom ook goed mogelijk dat een probleem subjektief als zeer ernstig wordt aanvoeld terwijl de objektief vast te stellen gevolgen van minder ernstige aard zijn. Omgekeerd kan een probleem als vrij ernstig of potentieel vrij ernstig in zijn objektieve gevolgen gedefinieerd worden door een bepaalde definiërende instantie, terwijl subjektief gezien bij de populatie van het probleemgebied, die probleemervaring afwezig is. In zekere zin is het probleem der apatie in ons democratisch bestel hiervan een voorbeeld. Het feit dat een groot deel der burgers vrij apatisch staat t.o.v. het politiek gebeuren in ons democratisch bestel is alleszins vrij problematisch t.a.v. het predikaat 'democratisch' van dit bestel. Het zijn nu juist deze apatische burgers die het voorwerp vormen van het problematische, die het minst hun eigen gedrag en houding als een problematisch gegeven ervaren. In zijn objektieve gevolgen kan het massale karakter van een dergelijke houding zeker het democratisch gehalte van het systeem hypotekeren alsook gemakkelijk aanleiding geven tot een politiek bestel waarin het volk 'buiten spel' gezet wordt.

Wordt enkel rekening gehouden met de dichotomen groot en klein, van zowel de subjektieve probleemervaring als de objektieve gevolgen van een probleemsituatie, dan worden zestien patronen bekomen die de

wijzen weergeven waarop de probleemervaring in combinatie met de objectieve gevolgen zich kan stellen t.a.v. het probleemgebied en de relevante kontekst. In geval A, het ene uiterste, kan de subjektieve component nl. de probleemervaring t.a.v. een problematisch gegeven binnen een bepaald probleemgebied en binnen de kontekst, groot zijn; tevens zijn de objectieve gevolgen zowel t.a.v. de kontekst als t.a.v. het probleemgebied groot. In geval P het andere uiterste, zijn zowel de subjektieve als de objectieve component van geringe betekenis en dit tegelijkertijd bij kontekst en probleemgebied (zie tabel). Geval P bevindt

TABEL

Patronen van subjektieve en objectieve probleemstelling

		<i>Subjektieve probleemervaring</i>															
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P
Probleemgebied		+	+	+	+	-	-	-	+	+	+	+	-	-	-	-	-
Relevante kontekst		+	+	+	-	+	-	-	-	-	+	-	+	-	+	+	-
		<i>Objectieve gevolgen</i>															
Probleemgebied		+	+	-	-	+	+	-	+	-	-	+	-	+	-	+	-
Relevante kontekst		+	-	-	-	+	+	+	+	+	+	-	+	-	-	-	-

Legende : + groot, - klein

zich bijgevolg op de scheidingslijn tussen het problematische en het niet-problematische. Indien kontekst en probleemgebied samenvallen zijn er maar vier combinatiepatronen mogelijk.

b) *Hoe de subjektieve en objectieve component van een probleem-situatie meten?*

Nadat vastgesteld werd dat een probleem een problematische ervaring kan in het leven roepen zowel binnen het probleemgebied zelf als binnen de kontekst en dat een bepaald gegeven ook objectief vast te stellen gevolgen kan hebben t.a.v. beide niveaus, dringt zich de vraag op naar de manier waarop intensiteit en uitgebreidheid van de probleemervaring en de betekenis van de objectieve gevolgen, kunnen hard gemaakt worden.

De uitgebreidheid en de intensiteit van de probleemervaring zou op beide niveaus kunnen gemeten worden met behulp van een daartoe speciaal ontworpen enquête. De intensiteit van probleemervaring zou eventueel ook kunnen vastgesteld worden aan de hand van een inhoudsanalyse van artikels in kranten, weekbladen, tijdschriften of pamfletten. Hierbij wordt dan evenwel impliciet van de stelling vertrokken dat deze bronnen juist datgene weergeven wat leeft bij de bevolking. De mate waarin de probleemervaring een kollektieve ervaring is (nl. de breedte-dimensie) zou op beide niveaus ook kunnen gemeten worden door het

kwantificeren van de bronnen die de ervaring verwoorden alsook door het nagaan van de opkomst bij meetings, manifestaties of deelname aan petities, enz... betreffende het probleem.

Het is tevens niet bepaald gemakkelijk vast te stellen in welke mate een probleem objektieve gevolgen heeft t.a.v. een probleemgebied en/of kontekst. De beste manier om de gevolgen vast te leggen is waarschijnlijk een extrapolatie van de aanwezige tendens of tendenzen — dit liefst in een historisch en dynamisch kader — naar de toekomst toe, en dit zowel t.a.v. het probleemgebied als van de kontekst. Een andere mogelijkheid om een probleem in zijn objektieve gevolgen hard te maken is te zoeken naar een gelijkaardige situatie die in de tijd iets vroeger ligt en zich in de ruimte elders situeert. De moeilijkheid hier betreft natuurlijk het vinden van een nagenoeg identieke situatie waar de betreffende gevolgen zich reeds gedeeltelijk of in hun volheid hebben gerealiseerd. In de praktijk zal bij de oplossing van probleemsituaties doorgaans gewerkt worden met de gepercipieerde gevolgen van bepaalde gegevens naar de toekomst toe: wanneer het bijvoorbeeld een probleem betreft dat zware gevolgen kan hebben t.a.v. het verder functioneren van de totale samenleving (= kontekst) en dat ook als probleem gedefinieerd is en tevens een uitgebreide en intensieve probleemervaring heeft in het leven geroepen, dan zal de oplossing voor dit probleem gezocht worden vertrekkende vanuit de gepercipieerde toekomstige gevolgen die schuilen in huidige tendensen, en dit om te vermijden dat deze gepercipieerde toekomstige situatie zich in haar volle potentialiteit zou kunnen realiseren.

Probleemervaring en probleemwording.

a) Kollektieve en individuele probleemervaring.

De 'uitbreidheid' van de probleemervaring moet een aanduiding geven van het aandeel van de probleempopulatie behorende tot de kontekst en/of behorende tot het probleemgebied, dat een bepaalde situatie als een probleem ervaart. Het is belangrijk te weten in welke mate de probleemervaring een kollektieve ervaring is. Een probleemervaring hoeft nu eenmaal niet noodzakelijk kollektief te zijn, ze kan zich ook beperken tot één enkel individu of zelfs helemaal afwezig zijn.

Met betrekking tot het hoger ontworpen model van « definiërende instanties en de wijze van definiëring » blijkt dat telkens ook de wijze van probleemervaring kan bekeken worden. Voor wat de probleemervaring betreft is er in de wording van een bepaald konkreet probleem een evolutie waar te nemen, in deze zin dat een probleem eerst individueel ervaren wordt om daarna pas gekollektiviseerd te worden. Dit kollektief zijn van

een probleemervaring kan natuurlijk ook toe of afnemen of zelfs helemaal terug verdwijnen. De manier waarop een probleem wordt ervaren en de wijze waarop het wordt gedefinieerd dient niet noodzakelijk parallel te lopen. Een probleem kan door een bepaalde instantie als een kollektief probleem gedefinieerd worden terwijl er nog geen sprake is van een kollektieve probleemervaring bij probleemgebied en/of kontekst. Binnen kontekst en probleemgebied dient de probleemervaring eveneens niet gelijklopend te zijn. In de meeste gevallen zal zelfs een duidelijk verschil zijn qua het al dan niet kollektief karakter van de probleemervaring binnen het probleemgebied enerzijds en de kontekst anderzijds. Een probleem kan bv. als een kollektief probleem ervaren worden binnen het probleemgebied (de situatie van de Duitstalige Belgen in de Oostkantons) terwijl er t.a.v. dat probleem geen kollektieve ervaring aanwezig is binnen de kontekst (België in zijn totaliteit).

Vaak bereikt de probleemervaring, wat haar intensiteit en uitgebreidheid betreft, pas haar hoogtepunt als de objektieve gevolgen zich ten volle aan het realiseren zijn. Een bepaalde situatie kan in zekere kringen reeds lang als een probleemsituatie gedefinieerd zijn terwijl een probleemervaring op grote schaal afwezig blijft tot de probleempopulatie de objektieve gevolgen 'aan de lijve' gaat ondervinden wat bv. zijn uitdrukking kan vinden in bepaalde vormen van relatieve deprivatie (2). De objektieve gevolgen kunnen, wanneer zij duidelijk onderkend worden door de probleempopulatie, de kollektivisering van de probleemervaring stimuleren.

b) *Wat bepaalt dat een problematisch gegeven een sociaal probleem wordt?*

Een antwoord op deze vraag is niet in een handomdraai te geven. Met een sociaal probleem wordt hier niet om het even welk als problematisch — in zijn objektieve gevolgen — gedefinieerd gegeven bedoeld, maar wel een problematisch gegeven dat door een aanzienlijk deel van de populatie die deulitmaakt van het probleemgebied en/of kontekst intensief als problematisch wordt ervaren; hierbij dient dit gegeven niet noodzakelijk belangrijke objektief vast te stellen gevolgen te hebben t.a.v. de betreffende populatie(s).

Zolang een gegeven situatie niet als problematisch gedefinieerd is is er nog geen aanzet tot een sociaal probleem aanwezig. Zonder definiëring is een probleem sociaal onbestaande voor de betrokken populatie van het probleemgebied en/of van de kontekst. De betrokken populatie is zich

(2) Zie : J.C. DAVIES, « Toward a Theory of Revolution », in : *American Sociological Review*, 27, 1962, blz. 5-19.

niet bewust van het problematisch karakter van een bepaalde situatie. Een probleem wordt als sociaal belangrijk aangebracht vanaf het moment dat het vanuit de een of ander definiërende instantie gesteld wordt als een kollektief probleem. Het is pas een sociaal probleem indien aan de definiëring als een kollektief probleem ook een kollektieve ervaring gekoppeld is. In dit stadium zal een probleem ook door een instantie gedefinieerd worden die optreedt als woordvoerder van het probleemgebied of de kontekst. Een sociaal probleem = kollektief probleem + kollektieve definiëring + kollektieve ervaring.

De wording van een als problematisch gedefinieerd gegeven tot een sociaal probleem ligt dus essentieel in het kollektiviseringsproces van de probleemervaring. Een sociaal probleem ontstaat m.a.w. door een proces van individuele bewustwording en kollektivisering van dit bewustzijn. Een bepaalde situatie kan reeds door een individu of kollektiviteit als een problematisch gegeven gedefinieerd zijn, in dit stadium is er wel sprake van een probleemsituatie *voor* de kontekst en/of het probleemgebied maar het is nog niet noodzakelijk de probleemsituatie *van* de kontekst en/of het probleemgebied. De wording van een sociaal probleem situeert zich alsdusdanig in de toeëigening door de populatie van het probleemgebied en/of kontekst, van een problematisch gegeven tot hun probleem. Bij de wording van een sociaal probleem zijn probleemervaring en probleemdefiniëring dialektisch met elkaar verbonden. Naarmate een definiërende instantie er in slaagt via haar definiëring van een problematisch gegeven een probleemervaring te creëren bij de populatie die deulitmaakt van het probleemgebied of de kontekst, groeit dit gegeven uit tot een echt sociaal probleem.

De oplossing van een problematisch gegeven moet inspelen op de dialektiek van probleemdefiniëring en probleemervaring. Staat de oplossing daar los van dan is de kans groot dat ze haar doel zal voorbijschieten, zelfs indien ze ingrijpt op de objektieve komponent van de situatie. De wijze waarop een probleem gedefinieerd wordt gekoppeld aan de daaruit voortvloeiende specifieke probleemervaring is bepalend voor de oplossing van een sociaal probleem. Een probleemoplossing die voorbijgaat aan de wijze waarop een probleem gedefinieerd en dus ervaren wordt laat dit probleem als sociaal probleem bestaan. Probleemdefiniëring, probleemervaring en probleemoplossing liggen in elkaars verlengde. Een sociaal probleem krijgt veeleer gestalte in de wijze waarop het gedefinieerd en voorgesteld wordt — met het daaraan gekoppelde geëigende ervaringsmoment — binnen de kontekst en/of het probleemgebied, dan in de objektieve vorm waarop een probleem zich aandient (3).

(3) H. BLUMER, « Social problems as collective behavior », in : *Social Problems*, 18, 1971, blz. 300.

Een probleemoplossing kan evenmin de objektieve vorm waarmee een probleem zich aandient negeren. Wordt alleen ingespeeld op de subjectieve probleemervaring dan kan eventueel de probleemsituatie in haar objektieve gevolgen blijven bestaan. Deze objektieve gevolgen kunnen dan opnieuw probleemdefinities oproepen, wat bewijst dat het problematische in zijn objektieve verschijning niet is verdwenen.

De definiërende instantie.

a) *De relatie tussen het individu en de definiërende instantie.*

De mens is als ervaringswezen een knooppunt waarin een reeks probleemsituaties samenvloeien. Dit 'knooppunt-zijn' van elk individu wordt gekoncretiseerd in het feit dat het deelt uitmaakt van een waaier van instituties, organisaties, groeperingen en verenigingen. Het individu treedt enerzijds zelf op als definiërende instantie t.a.v. bepaalde situaties, anderzijds treden bepaalde entiteiten waarvan het individu lid is, op als kollektief definiërende instanties t.a.v. de situatie waarin hun leden zich bevinden. Met betrekking tot de stroom van situaties waarin het individu zich bevindt heeft het een reeks ervaringen, waarvan er een deel probleemervaringen kunnen zijn. De manier waarop en de intensiteit waarmee een bepaalde situatie als een probleem wordt ervaren is van diverse factoren afhankelijk. Eerst en vooral is er het individu zelf dat als gesocialiseerd wezen zijn voorbije ervaringen in relatie stelt met de componenten die de nieuwe situatie konstitueren. Het individu benadert elke nieuwe situatie met verwachtingen die hun oorsprong vinden in voorbije situaties. Daarnaast zijn er ook de verschillende instituties waar het individu deel van uitmaakt die optreden als kollektief definiërende instanties t.a.v. bepaalde situaties. Tal van instellingen socialiseren het individu in een reeks probleemgebieden en problematische gegevens, terwijl tevens de geëigende probleemdefinitie met de daaraan verbonden probleemervaring wordt doorgegeven of opgewekt. De betrokken instelling beschikt over allerlei technieken om een probleemervaring te creëren of te intensifiëren (4). De betrokkenheid van het individu op de definiërende instantie alsook op de als problematisch gevoelde situatie zijn belangrijke factoren m.b.t. het ontstaan van een intensieve probleemervaring. Veranderingen die kunnen optreden binnen de als problematisch gedefinieerde situatie zijn natuurlijk eveneens medebepalend voor de ontwikkeling van de

(4) Voor de wijze waarop een probleemervaring kan gecreëerd of geïntensifieerd worden zie: L. HOLVOET, «De betoging als produkt van een mobilisatieproces», in: *Res Publica*, 20, 1978, blz. 618-645.

intensiteit waarmee het individu die situatie als een probleem ervaart. In de mate dat de dialektische eenheid van probleemdefiniëring en probleemervaring aansluit bij de objectief vast te stellen gevolgen van een situatie kan deze laatste faktor een element zijn die de probleemervaring doet toe- of afnemen. Doorheen de complexe wisselwerking die bestaat in het relationeel geheel dat gekonstitueerd wordt door het individu, de maatschappelijke inbedding van dit individu en het objectief maatschappelijk gebeuren groeit datgene wat op een gegeven moment een sociaal probleem kan genoemd worden.

b) *Wat bepaalt dat de ene situatie tot een sociaal probleem evolueert en de andere niet?*

Binnen iedere samenleving kan een hiërarchie van sociale problemen opgesteld worden waarbij hun belangrijkheid (= intensiteit en uitgebreidheid van de probleemervaring) als maatstaf fungeert.

De burger in de samenleving wordt gekonfronteerd met een veelheid van situaties ten aanzien waarvan een probleemervaring kan ontstaan; de menselijke energie kan zich echter slechts richten op een beperkt aantal problemen. Welk sociaal probleem dan op de voorgrond komt is dan vooral afhankelijk van de objectieve konstellatie van een bepaalde situatie, de relatie van die konstellatie tot de populatie die er deel van uitmaakt en de greep van de definiërende instanties op deze populatie alsook het gedrag van de instanties die tot het probleemgebied of kontekst behoren (nl. het al dan niet definiëren van een bepaalde situatie als problematisch). Wanneer gesproken wordt over de belangrijkheid van een sociaal probleem dan is het niet zonder belang de grenzen af te bakenen waarbinnen een probleem belangrijk wordt geacht. Naarmate de grenzen worden verlegd kan het ene sociaal probleem meer doorwegen dan het andere. Voor de bewoners van een buurt die met afbraak wordt bedreigd zal het probleem van de afbraak en de verstoring van hun levenssituatie die hieruit volgt, sociaal problematischer zijn dan bv. het werkloosheidsprobleem, al zijn een aantal onder hen ook hierdoor getroffen. Bekijkt men het evenwel op samenlevingsniveau dan is de werkloosheid als sociaal probleem duidelijk belangrijker dan de afbraak van die ene buurt.

Op samenlevingsvlak zijn een aantal factoren of krachten aanwezig die telkens andere problemen als sociale problemen naar voren schuiven. Voor de sociale problemen die een intensieve en uitgebreide probleemervaring oproepen wordt doorgaans naar een oplossing gezocht. Terwijl men op zoek is naar een oplossing voor het ene probleem kan reeds een ander naar voor worden geschoven en dit terwijl de problematische ervaring t.a.v. het eerste probleem aan het wegebben is zonder het daarom

objektief gezien iets aan de situatie veranderd is. Een probleem kan ook als sociaal probleem verdwijnen doordat veranderingen optreden in de relatie individu — probleemdefiniërende instantie — objektief maatschappelijk gebeuren bv. de instantie verandert de inhoud van haar definitie of een economische crisis lost zich a.h.w. vanzelf op.

c) *De betekenis van de probleemdefiniërende instanties.*

De samenleving is niet alleen een geheel van probleemgebieden of potentiële probleemsituaties, ze is ook een geheel van machtscentra die zich rond deze situaties hebben gevormd of ermee in relatie staan, en die vaak t.a.v. deze situaties een probleemscheppende kracht hebben.

Deze machtscentra beschikken m.b.t. de problemen en probleemsituaties over vier gedragsmogelijkheden :

1. Ze definiëren een bepaalde situatie, waarvan het concreet definiërend machtscentrum al dan niet kan deeluitmaken, als een problematisch gegeven.

2. Ze verdedigen de belangen van een bepaald probleemgebied m.a.w. ze proberen de gepercipieerde problemen — die ook loutere belangenproblemen kunnen zijn — op te lossen.

3. Ze scheppen nieuwe problemen a) omdat een bepaalde oplossing niet het gewenste ideaal is ; b) omdat een bepaalde oplossing nieuwe problemen insluit ; c) omdat de oplossingen voor de problemen binnen of t.a.v. een ander probleemgebied problemen kan scheppen binnen het eigen gebied.

4. Ze helpen bepaalde situaties als problemen handhaven omdat een oplossing van het probleem in de zin zoals gedefinieerd door het betrokken probleemgebied eerder als negatief wordt gepercipieerd door een ander machtscentrum dat beslissingsbevoegd is, bv. de houding van de nationale regering in Frankrijk t.a.v. het probleem der nationale minderheden.

De samenleving is bijgevolg het permanente strijdtoneel van probleemdefiniërende en probleemoplossende instanties die trachten bepaalde situaties als problematisch te definiëren, gedefinieerde situaties proberen op te lossen of te verbeteren en trachten probleemsituaties te creëren of te handhaven indien een oplossing hiervan als nadelig wordt beschouwd.

Met betrekking tot één enkel probleemgebied of één enkele probleemsituatie kunnen verschillende definiërende instanties optreden die onderling in een machtsstrijd gewikkeld zijn ; deze instanties noemen we de op het probleem betrokken partijen. Dit houdt natuurlijk in dat er meer

dan één partij kan zijn die de belangen van het probleemgebied en/of de kontekst verdedigt of de problemen probeert op te lossen en ook dat er meerdere partijen kunnen zijn die over de nodige beslissingsmacht beschikken om de problemen van het probleemgebied of de kontekst op te lossen. Het is zeer goed denkbaar dat verschillende op het probleem betrokken partijen het probleem op een totaal andere manier definiëren met dan ook telkens een, aan de definitie aangepaste, probleemoplossing. Wanneer er verschillende beslissingsbevoegde instanties zijn m.b.t. een probleemsituatie kan ook onder hen een verschil van mening bestaan t.a.v. de weg die moet worden gevolgd om het probleem op te lossen. Het is duidelijk dat in de strijd om de oplossing van een probleem op een bepaald moment koalities kunnen gevormd worden tussen bepaalde beslissingsbevoegde en bepaalde probleembetrokken partijen om hun probleemoplossing door te drukken en dit tegen de visie in van andere probleembetrokken en beslissingsbevoegde partijen.

Indien er in het probleemgebied of de kontekst verschillende probleemdefiniërende instanties zijn dan kan hun probleemdefinitie deze lijnrecht tegenover mekaar plaatsen. Er kan zich tussen deze partijen onderling een strijd afspelen met de steun van de betrokken populatie voor de eigen definitie, als inzet. De samenleving is vanuit het oogpunt van de probleemsituaties en het zoeken naar oplossingen voor die problemen — oplossingen die vaak slechts kunnen bereikt worden ten koste van de belangen van een potentieel probleemgebied — een konfliktueel geheel waarbinnen de verschillende partijen drukking op elkaar uitoefenen om er hun probleemoplossing en/of probleemdefinitie door te drukken of waarbinnen verschillende partijen koalities met elkaar sluiten om hun drukking meer gewicht te geven of om te vermijden dat bepaalde andere partijen hun oplossing zouden kunnen realiseren. Deze steeds weerkerende machtsstrijd tussen de verschillende partijen wordt in de hand gewerkt door het feit dat zelden oplossingen kunnen worden bedacht voor problemen en probleemgebieden zonder dat aan de belangen van andere probleemgebieden wordt geraakt (5).

Iedere probleemoplossing wordt uiteindelijk geprojecteerd in een machtsveld van definiërende instanties en probleemdefinities die ieder een geëigende probleemervaring oproepen bij een deel van de probleempopulatie of de kontekst. Een probleemoplossing met een redelijke kans op slagen zal moeten rekening houden met de inhoud van de diverse probleemervaringen en de spreiding ervan onder de betrokken populatie.

(5) J. MEYNAUD, *Les groupes de pression*, Parijs, 1965, blz. 100.

Besluit.

Doorgaans is het problematische in de samenleving hiërarchisch gestructureerd. Dit betekent dat een probleem vanuit verschillende samenlevingsniveaus kan worden benaderd, van waaruit het zich telkens op ene andere wijze stelt. De oplossing voor het problematische wordt telkens gezocht binnen een bepaalde eenheid. Deze eenheid kan het probleemgebied zijn maar ook de kontekst. Met de kontekst wordt dit hiërarchisch hoger niveau bedoeld waartegen het probleemgebied wordt geprojecteerd omdat verwacht wordt dat zich daar de probleemoplossende instantie situeert. Het probleemgebied en de kontekst staan in een bepaalde verhouding tot mekaar. Als hypotese is gesteld dat naarmate de reikwijdte van de kontekst en van het probleemgebied minder van elkaar verschillen de kansen toenemen dat voor het problematische een oplossing zal worden gezocht.

Aan de basis van het problematische situeert zich de probleemdefinitie. Langs de probleemdefinitie wordt een bepaald maatschappelijk gegeven als een probleem aangebracht. De aanbrengrer van dit probleem kan zowel een individueel als een kollektief definiërende instantie zijn. Deze instantie kan zich hetzij binnen het probleemgebied, hetzij binnen de kontekst of hetzij buiten beide, situeren. Elk van deze instanties kan een probleem ofwel als een individueel ofwel als een kollektief probleem definiëren.

Een problematisch gegeven stelt zich met een zekere ernst. Het heeft namelijk bepaalde negatieve gevolgen voor de populatie van het probleemgebied en/of de kontekst. Deze gevolgen laten zich opsplitsen enerzijds in het subjektief ervaren problematische en anderzijds in het objektief vast te stellen problematische. Dit subjektief ervaren problematische stemt overeen met de probleemervaring of beleving die op haar beurt afhankelijk is van de probleemdefinitie. Deze probleemervaring loopt wat haar intensiteit en uitgebreidheid betreft niet noodzakelijk parallel met de evolutie die de objektief vast te stellen gevolgen doormaken.

Iedere probleemervaring kan binnen de kontekst en/of het probleemgebied meer of minder kollektief zijn. Wanneer een uitgebreide en intensieve kollektieve probleemervaring is bereikt hetzij bij het probleemgebied, hetzij bij de kontekst of beide wordt een problematisch gegeven een echt sociaal probleem. De wording van een sociaal probleem situeert zich in het proces waarbij de populatie van het probleemgebied en/of de kontekst dit probleem als hun probleem gaat toeëigenen.

Een sociaal probleem kan maar doeltreffend opgelost worden wanneer de probleemoplossing niet voorbijgaat aan de kollektieve probleemervaring die haar oorsprong vindt in de probleemdefinitie. Indien de probleem-

oplossing dit wel doet loopt ze het gevaar haar doel voorbij te schieten omdat ze de probleemervaring laat bestaan.

Om een goede probleemoplossing te bereiken moet eveneens rekening worden gehouden met het krachtenveld waarin ze terecht komt. Dikwijls zullen er binnen het probleemgebied of de kontekst meerdere definiërende instanties elk met hun probleemdefinitie en hun probleemervaring aanwezig zijn. Er is ook niet steeds één instantie verantwoordelijk voor de probleemoplossing daar elk van de probleemoplossende partijen zijn eigen belangen kan te verdedigen hebben t.o.v. het probleemgebied.

Summary : Social Problem and Problem Experience.

This theoretical study starts from the observation that nearly any social problem is hierarchically structured. In order to elucidate the importance of this hierarchical aspect for the eventual solution of the problem, the concepts « problem domain » and « context » are introduced. With respect to each problem the nature of the problem defining instance, the problem definition and the problem experience are considered under a double aspect : the three of them can be individual as well as collective. As for the problem itself a distinction is made between a subjective and an objective component. One also examines the elements that make a problem into a real social problem.

Eventually one observes that each problem situation leads to the formation of a « field of power » involving various problem defining instances, each with its particular problem definition and problem experience. A valuable solution to any problem can hardly be reached without taking into account each of the forces in this field of power.

